

Litteratur

JAN-OLOF SUNDELL:

Om Cuba

I denna översikt behandlas följande böcker:

Theodore Draper: *Castroism, Theory and Practise*. Praeger. New York 1965.

Herbert L Matthews: *Castro A Political Biography*. Allen Lane. The Penguin Press. London 1969.

Boris Goldenberg: *The Cuban Revolution and Latin America*. London 1965.

José Yglesias: *I revolutionens hand. Rapport från en kubansk landsortsstad*. Pan-Norstedt 1969 (14:50 + moms).

Andrés Suárez: *Cuba, Castroism och Communism*. Cambridge. Mass. M.I.T. Press 1967.

För tio år sedan marscherade Fidel Castro i spetsen för revolutionsarmén in i Havanna. Diktatorn Batista, som dominerat Cubas politiska liv i 25 år, hade flytt. Cuba stod öppet för en ny tid. Många hade hoppats att Castro skulle återställa demokratin, vilket han utfäste ett flertal gånger i proklamationer från Sierra Maestra. Men han hade också för avsikt att genomföra en social revolution som skulle förbättra lantarbetarnas materiella betingelser, ge landsbygden skolor, vägar och sjukhus, för att bara ta några exempel.

Det blev en social revolution. Men det blev inte någon demokrati på Cuba utan en personlig diktatur, från 1961 en kommunistisk sådan. Redan dessförinnan hade det kommit till en brytning mellan Cuba och den mäktige grannen USA.

Varför blev det så? Vad kommer att ske i framtiden? För att söka besvara dessa frågor får vi söka oss till den nu rätt rik-

haltiga litteratur som föreligger om Cuba. Cuba är intressant inte bara som ett enskilt land utan därför att det på socialistiskt vänsterhåll upplevs som ett föredöme. Det finns i dag två kommunistiska länder, Kina och Cuba som fungerar som de utopier, vilka radikala socialister inte verkar att klara sig förutan. Sovjet är definitivt "ute" och var det faktiskt redan före interventionen i Tjeckoslovakien.

De svenska förlagens utgivningspolitik

Det är dock karakteristiskt att nästan allt värdefullt som är skrivet om Cuba ej är översatt till svenska. De svenska förlagens utgivningspolitik beträffande Latinamerika i allmänhet och Cuba i synnerhet är näst intill otrolig. Man kappas om att ge ut Guevaras dagbok i Bolivia men någon bakgrund till förhållandena i detta land presenteras inte. Om man vill vara välvillig kan man säga att det är väckelseskrifter för de redan troende som presenteras. Värst har i det avseendet det av kooperationen ägda bokförlaget Rabén & Sjögren varit. Man trodde annars att KF ville beflita sig om politisk neutralitet men dess förlags utgivningspolitik gör ett klart socialistiskt intryck. Det har knappast utgetts ett enda arbete som ger en läsare en hygglig chans att bedöma vare sig utvecklingen i Latinamerika eller på Cuba. Inte ens den eljest flitigt översatte amerikanske journalisten John Gunthers *Inside South America* har ansetts värd att presentera för en svensk publik.

Om man vill få tillgång till mer tungt vägande litteratur om Cuba får man gå till andra språk än svenska. En av de mest skarpsinniga studierna av Castros Cuba "*Castroism, Theory and Practise*" är skriven av den amerikanske exkommunisten *Theodore Draper*. Draper är klart kritisk mot Castro. Han anser som flera andra av det här presenterade författarna att Castro

svikit sin ursprungliga revolution. Castro hade från början inte någon genomtänkt ideologi. Efter att ha försökt lansera något som kallades "humanism" med spetsen både mot kapitalism och kommunism blev han ändå kommunist.

Castro är samtidigt en underligt egen-sinnig kommunist. De kubanska kommunisterna stödde honom inte förrän några månader före hans seger vid årsskiftet 1958/59. Det är fortfarande han själv och hans 26-juli-rörelse, vilken består av hans gamla medarbetare, som styr Cuba.

En exilkuban, *Andrés Suárez* som 1959—60 arbetade i Castros finansministerium, har i en utomordentligt väl dokumenterad och genomarbetad bok av klart vetenskaplig karaktär: "*Cuba Castroism and Communism*" gett en mycket klar bild av det gamla kommunistiska gardets prövningar. De har ingalunda kunnat leda Castro utan har i stället fått försöka följa med i Fidels ibland ganska våldsamma svängar. Ofta har gammalkommunisterna förespråkade en moderat linje än vad Castro sedan bestämt sig för. Gammalkommunisterna hålls kort; en del av deras ledare har t o m dömts till långvariga fängelsestraff för att de gått Moskvas ärenden!

Boris Goldenberg har i sitt arbete "*The Cuban Revolution and Latin America*" gjort en mycket grundlig och välbalanserad studie av den kubanska revolutionen. Författaren som tidigare varit både kommunist och sedan radikal marxist, har varit bosatt på Cuba i nära 20 år fram till 1960.

Till bokens förtjänster hör dess korta men pregnanta översikter över latinamerikanska revolutioner av grundläggande social karaktär före Castro. Till dessa hör Mexico 1910—1940, Guatemala 1944—1954 och Bolivia 1952.

Goldenberg har också gjort en mycket grundlig genomgång av Cubas ekonomi dels

före, dels under Castro. Kunskap härom är en grundläggande förutsättning för att man skall kunna bedöma respektive samhällens karaktär.

Dagligt liv på Cuba

På svenska föreligger en specialstudie av livet i en kubansk landsortsstad. Boken är utgiven i en serie redigerad av Jan Myrdal och Göran Palm, vilket kan låta avskräckande, men *Jose Yglesias* bok är betydligt bättre än man skulle kunna tro.

Yglesias var under en stor del av 1967 bosatt i den lilla kubanska staden Mayari i Orientprovinsen. Man får uppleva den kubanska vardagen med Yglesias ögon. Sämre vägvisare kan man faktiskt få. Yglesias är naturligtvis positiv till den kubanska revolutionen, men han är inte okritisk. Han finner sig i stort till rätta och är positiv till förändringarna sedan Batis-tas tid.

Yglesias döljer samtidigt inte att det finns skuggsidor. Han träffar exempelvis en präst som kastats i fängelse för sin tros skull och samtalar med en man som fortfarande beundrar major Hubert Matos, en av Castros medarbetare som protesterade mot kommunisternas växande inflytande och som tack härför efter en skandalös showrättegång år 1959 dömdes till 20 års fängelse.

Yglesias kritiserar också systemet med fångläger, de sk UMAP-lägren. Vad han har svårast att fördrå — i likhet med många andra besökare på Cuba — är den besynnerliga och inhumana åtgärden att spärra in homosexuella i fånglägren i förhoppningen att de skall "bättra" sig och bli goda och dygdiga revolutionärer. På denna punkt blir Yglesias faktiskt indignerad.

Hurdan är egentligen mannen bakom den kubanska revolutionen? Den amerikanske journalisten *Herbert Matthews* har nyligen presenterat en politisk biografi om "el Jefe

Maximo". Det är verkligen en *politisk* biografi, tonvikten ligger avgjort inte på Castros personliga liv.

Matthews är positiv till Castro och till revolutionen utan att vara anhängare av fidelismen. Redan i februari 1957 gjorde han för New York Times räkning en intervju med Castro uppe i Sierra Maestra. Sedan dess har han talat med Castro och umgåtts med honom vid ett flertal tillfällen. Samtidigt som Matthews markerar sin positiva grundsyn redovisar han mycket hederligt den mer kritiska och fientliga syn som bl a representeras av Draper, Suárez och Goldenberg. Deras arbeten nämner han för övrigt i allmänt berömande ordalag i sitt förord.

Matthews själv är politiskt liberal. Han fascinerar uppenbarligen av Castro som människa och respekterar honom som politisk ledare. De hänsynslösa och oberäkneliga dragen i Castros karaktär finner han dock fränstötande. Matthews tar också klart avstånd från Castros handlande i fråga om raketkrisen 1962, vilket kunde ha lett till ett kärnvapenkrig.

Revolutionens framtid

Hur skall det gå för Castros revolution? En sak betonar Matthews säkert med rätta. Oavsett vad som händer kommer de sociala förändringarna på Cuba att bestå. Det Cuba som fanns 1958 är borta och kommer aldrig mer tillbaka. Även om Castro skulle störtas (högst osannolikt) eller mördas (betydligt mindre osannolikt) kommer huvuddragen i det nya samhälle som växer upp att bestå.

Men hur kommer det att gå för Castro personligen och den grupp kring honom som i dag styr Cuba? Kommer de att vara vid

makten även 1979? Det är uppenbart beroende av hur Cubas ekonomi utvecklas. Hittills har denna inte varit särskilt lysande. Jordbruksproduktionen per capita är i dag lägre än den var före revolutionen. Våldiga planer har uppgjorts, men utvecklingen har varit ryckig. Felaktiga beslut har fattats, vilket fått en stor betydelse i en socialistisk planekonomi av Cubas typ.

Castros mål är att Cuba skall producera 10 miljoner ton socker 1970, vilket är långt mer än man någonsin lyckats med. 1952 och 1961, som är de två toppåren hittills var man uppe i ungefär 7 miljoner ton. Alla bedömare som ser nyktert på förhållandena anser att det är nära nog omöjligt att producera 10 miljoner ton 1970; även om den eljest positive Matthews avfärdar det med orden att det ligger "... beyond the range of probability".

Castro har redan många gånger planerat och lovat stora ting. Under tiden har allt fler varor ransonerats, nyligen to m socker! Frågan är: kan Castro i längden fortsätta att planera och lova saker som det sedan visar sig ej går att uppfylla? Riskerar han inte att förlora folkets förtroende om han fortsätter på den vägen?

Samtidigt bör man hålla i minnet att Castro och Guevara sökt skapa en "ny människa", som ej drivs av materiella drivkrafter, utan av en idealistisk vilja att bygga upp revolutionen. Färre och färre ting skall betalas med pengar. Från 1970 skall det exempelvis inte längre finnas några hyror. Castros strävanden att komma ifrån penningekonomin är inte enbart utopiska, även om de på en utomstående kan göra ett klart orealistiskt intryck. Kan man göra om människor så totalt i deras attityd till arbete och samhälle? Svaret på den frågan får framtiden utvisa.